

ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОНАВСТВО. ІСТОРІЯ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

УДК 351.74

Бондаренко Віктор Дмитрович,
доктор філософських наук, професор,
головний науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-1781-8370

РОЗВИТОК ПАРТНЕРСТВА ПОЛІЦІЇ З РЕЛІГІЙНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

У статті висвітлюється взаємодія та партнерство поліції з інститутами громадянського суспільства. Зокрема, спираючись на новітній досвід взаємодії поліції (міліції) із релігійними організаціями, виокремлюються найбільш перспективні аспекти розвитку партнерських стосунків між ними. Зроблено висновок, що розвиток партнерства поліції з релігійним середовищем, вочевидь, веде до співпричетності впливу цих двох важливих суспільних інститутів на українське суспільство.

Ключові слова: поліція, релігійні організації, партнерство, спільна відповідальність.

Основою партнерства між поліцією та релігійними організаціями є правові засади, створені чинною законодавчою базою, що робить їх співвідповідальними за стан публічної безпеки і правопорядку та відповідного рівня суспільної моралі.

Різні аспекти означеної проблеми описані в роботах Авер'янова В.Б., Бандурки О.М., Грохольського В.Л., Загуменної Ю.О., Калюжного Р.А., Кожухар О.В., Комзюка А.Т., Ніколенко Н.М., Шемшученка Ю.С. та ін.

Попри значну кількість робіт, що висвітлюють різні аспекти взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства, вважаємо за необхідне зайвий раз наголосити на практично повній відсутності робіт, що акцентували б увагу на партнерстві поліції та релігійних організацій. Зважаючи на подальше реформування системи правоохоронних органів, з одного боку, та на швидке зростання мережі релігійних організацій і наростання в їхньому середовищі внутрішніх протиріч, що нерідко ведуть до порушення суспільної рівноваги – з другого, робить цю проблему актуальною. Поліція і релігійне середовище покликані кожен у свій спосіб мінімізувати негативні явища у діяльності одне одного, у першу чергу, засобами правової освіти та духовно-релігійного виховання.

Мета статті – спираючись на новітній досвід взаємодії поліції (міліції) із релігійними організаціями, виокремити найбільш перспективні аспекти розвитку партнерських стосунків між ними.

Діяльність релігійних організацій в незалежній Україні уже в пору демократизації не раз створювала граничну напругу в житті українського суспільства, що відволікала на себе увагу правоохоронної системи. І хоч це більшою мірою стосується першого періоду незалежності України, про події того часу слід згадати, оскільки їхня гострота до певної міри була обумовлена відсутністю досконалої моделі діяльності правоохоронних органів із мінімізації напруги в релігійному середовищі. Ідеться, передусім, про практично некерований владою процес відновлення структур греко-католицької церкви в Галичині у 90-х роках минулого століття, або створення на базі частини Української православної церкви та Української автокефальної православної церкви, Української православної церкви Київського патріархату (1993), чи, скажімо, поховання у липні 1995 року патріарха УПЦ КП Володимира Романюка біля стін Софії Київської тощо.

Оцінюючи події тих часів, можна стверджувати, що в абсолютній більшості випадків міліція як один із ключових елементів правоохоронної системи діяла в дусі карально-репресивного органу, що особливо рельєфно проявилось в умовах т. з. “чорного вівторка” 18 липня 1995 року біля стін Софії Київської.

Друга група подій, що відбувалися в релігійному середовищі значно пізніше і пов’язані з діяльністю т. з. “Білого братства”, “Посольства Божого” Сандея Аделаджі та одіозного пастора Мунтяна, а також його громади “Відродження”. Вони також свідчать про недостатнє розуміння правоохоронцями процесів, що відбувалися в означених сегментах релігійного життя країни і включали в себе психологічні маніпуляції свідомістю значних мас людей, фінансові спекуляції та інші правопорушення, частина з яких залишається нерозслідуваними й нині.

За три десятиліття демократизації українського суспільства правоохоронні органи загалом відійшли від т. з. патерналістської моделі впливу на релігійне середовище, що характеризувалася намаганням жорстко впливати на їх діяльність і не спиралася на розуміння внутрішніх рухів і спонукань у житті релігійних організацій.

Поволі ця модель поступалася розширенню співпраці між поліцією і релігійним середовищем. Поставали нові форми конструктивної співпраці між ними, що базувалися на взаємному консультуванні, узгодженні дій, координації зусиль, правовому навчанні та духовно-релігійному просвітництві тощо. Водночас кінцевою метою цієї роботи дослідники вважають становлення партнерської моделі взаємодії поліції з релігійними організаціями, що характеризуються глибоким взаєморозумінням ролі цих двох інституцій по забезпеченню безпеки при проведенні релігійних заходів та розв’язанні внутрішніх проблем та протиріч у житті релігійних організацій, а також їх спільної діяльності, спрямованої на зміцнення громадського порядку, захисту прав людини та її гідності [1].

Для успішного розв’язання подібного роду проблем вони мають вчасно потрапляти в поле зору поліції, а це можливо лише в разі зростання довіри громадян до поліції та превентивного формування реальних уявлень поліції про процеси і явища в релігійному середовищі, що здатні привести до масових порушень громадського порядку і законності в релігійному середовищі регіону чи країни в цілому. З цією метою структурним підрозділам поліції слід було б запровадити

практику регулярного отримання інформації про релігійну ситуацію в тому чи іншому регіоні від центрального апарату та місцевих органів Державної служби з етнополітики та свободи совісті, а також від посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, які знаходяться у постійному контакті з релігійними організаціями. Поліції, що працює безпосередньо в населених пунктах тієї чи іншої ОТГ, слід також регулярно бути в релігійних громадах, знати настрої священства та віруючих аби мати можливість зіставити їх з тенденціями, що виразно проступають на загальнодержавному рівні. До таких нині можуть бути віднесені насамперед міжцерковні протиріччя, пов'язані з утвердженням в Україні помісної православної автокефальної церкви – Православної Церкви України, що частіше всього виливаються у протистояння між віруючими ПЦУ та УПЦ Московського патріархату за храми по всій території країни.

З метою зміцнення партнерства у співпраці поліції з релігійним середовищем не менш важливе значення мала б постійна контактність керівництва Національної поліції зі священноначаллям окремих релігійних організацій та міжконфесійних об'єднань. Передусім ідеться про співпрацю із Всеукраїнською Радою Церков і релігійних організацій, що вже системно взаємодіє з багатьма міністерствами і відомствами [2].

До розряду дестабілізаторів суспільного спокою, що можуть бути пов'язані з діяльністю будь-якої релігійної організації, слід віднести також церковні заходи різного характеру, такі як хресні ходи, поклоніння іконам, паломництва, візити церковного священноначалля, освячення новозбудованих храмів тощо. Прикладами таких заходів, що свого часу викликали суттєву напругу в суспільстві, можуть слугувати хресні ходи від Почаєвської та Святогірської лавр до Києво-Печерської лаври, що кілька років тому відволікали на себе величезні сили поліції з метою недопущення відкритих зіткнень між представниками двох церков та громадськими активістами. Цьогоріч, наприклад, подібні події були пов'язані з відвідинами України Вселенським патріархом Варфоломієм I у межах святкування 30-ї річниці незалежності України, коли частина вірних УПЦ МП всіляко демонструвала своє несприйняття цього візиту.

Тільки предметні знання про ці та інші події, що здатні призвести до наростання суспільної напруги або порушень громадського порядку, можуть сприяти ефективній протидії поліції цим негативним явищам. Саме тому стаття 11 Закону України “Про Національну поліцію” зазначає, що діяльність поліції здійснюється у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [3].

Професор Л. Ніколенко, аналізуючи проблему співпраці поліції з різного роду об'єднаннями громадян, справедливо вказує, що законодавство не може вичерпно визначити усі напрями такого співробітництва. Однак, враховуючи специфіку регіону та проблеми тих чи інших територіальних громад, поліція мала б планувати свою діяльність, зважаючи на позицію релігійних організацій, що оцінюються як проблематичні. Лише в такому випадку підтримання поліцією правопорядку може бути ефективним і дозволить вирішити ті проблемні моменти, що здатні дестабілізувати ситуацію в регіоні [4].

Взаємодія поліції з релігійними та іншими громадськими організаціями, що мають дотичність до функціонування релігійного середовища, повинні враховуватися при плануванні роботи з охорони правопорядку в конкретному регіоні. Для ефективного планування своєї роботи поліції необхідно знати настрої священно- та церковнослужителів, церковного активу, молодіжного середовища, капеланів, волонтерів, членів громад, які співпрацюють із засобами масової інформації, керівниками неформальних об'єднань, що діють при релігійних організаціях.

З метою попередження можливих правопорушень слід було б висвітлювати позицію поліції у місцевих ЗМІ та проводити зустрічі з населенням щодо роз'яснення відповідного законодавства. У справі попередження правопорушень на релігійному ґрунті особливу роль відіграє правова освіта активу релігійних громад. Священство разом із релігійними активістами мають чітко усвідомити неприпустимість порушення чинних законів та можливого їх невиконання з міркувань доцільності чи власної вигоди. Виконання Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів є обов'язковим для усіх громадян України, а релігійні організації мають стати рядопокладеними учасниками правовідносин, хоча і базують свою діяльність у суспільстві з урахуванням невторчання держави і церкви у внутрішні справи одне одного [5].

Плануючи масові акції, церковне священноначалля зобов'язане ставити правоохоронні органи до відома про можливі вияви суспільної напруженості у зв'язку з їх проведенням. Це стосується як регулярних подій (святкувань Великодня, Різдва Христового, паломництв, храмових свят тощо), так і тих, що проводяться нерегулярно і викликають значний суспільний інтерес.

Рівень підготовки поліції до виконання своїх обов'язків у релігійному середовищі найрішучішим чином залежить від знань особливостей цього середовища. Якщо говорити про сучасну правозастосувальну практику, то найчастіше поліція стикається із складнощами практичного застосування Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи" [6] і у значній кількості випадків робить це без належної чіткості, допускаючи силові дії з боку тієї чи іншої громади, що є сторонами конфлікту. Натомість після прийняття відповідних рішень судами поліція мала б безсторонньо виконувати їх, не допускаючи силового протистояння з боку учасників конфліктів.

Зважаючи на те, як змінюється роль поліції та релігійних організацій в українському суспільстві в процесі поступової його демократизації, громадяни України вправі розраховувати на більш тісні стосунки поліції з інститутами громадянського суспільства загалом та з релігійними організаціями зокрема. Сьогодні в юридичній літературі широко дебатується правова категорія "поліцейські послуги". У роботах В. Вдовічена, І. Зозулі, Д. Ластовича, А. Овчарова, В. Трояна та інших різнобічно висвітлюється це явище [7]. Така дискусія не позбавлена сенсу. Вона дає розуміння того, що поліція поволі переходить до партнерства з іншими суспільними інститутами та солідаризує з ними свої зусилля. У випадку з церквою, що також починає відігравати все більш помітну роль у нашому суспільстві, остання перестає бути простим споживачем поліцейських послуг, а

виступає партнером поліції у здійсненні виховної роботи серед населення, реалізації гуманітарних акцій, проведенні позашкільної роботи, здійснення опіки над проблемними категоріями громадян тощо. По відношенню ж до самої поліції релігійні організації покликані виконувати душпастирські та капеланські функції, здійснювати роль духовно-релігійного просвітництва тощо.

Розвиток партнерства поліції з релігійним середовищем, вочевидь, веде до співпричетності впливу цих двох важливих суспільних інститутів на українське суспільство. Вони не лише перестали бути антагоністами, як це було за тоталітарного режиму, а виступають як потужна виховна та захисна сила у галузі права та публічної безпеки, захисту важливих інтересів особи та суспільства, їхніх матеріальних та духовних цінностей. Поліція і Церква, виконуючи свої функції, забезпечують охорону прав і свобод людини, людської гідності та провідних суспільних інтересів, пов'язаних із захистом спільного блага, надання допомоги особам, що її потребують. Розвиток партнерства між ними дає можливість сподіватися на досягнення ще більших спільних суспільно значущих результатів у їхній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гурковський М.Н., Єсімов С.С.* Адміністративно-правові форми та методи взаємодії поліції з інститутами громадянського суспільства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична, 2018. № 4. С. 121–133; Ковалів М.В. Взаємодія поліції та інститутів громадянського суспільства. Соціально-правові студії, 2021. Вип. 2 (12). С. 79–85.
2. *Докаш В.* Міжрелігійний діалог як фактор суспільної стабільності. Релігія і соціум, 2010. № 2. С. 120–125.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Урядовий кур'єр, 2015. № 146. С. 1.
4. *Ніколенко Л.М.* Питання взаємодії громадських організацій та поліції. Актуальні питання забезпечення публічної безпеки, порядку в сучасних умовах: поліція та суспільство – стратегії розвитку і взаємодії. Маріуполь: ДВНЗ “НДТУ”, 2018. С. 144–145.
5. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. Відомості Верховної Ради УРСР, 1991. № 25. Ст. 283.
6. Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи: Закон України від 17.01.2019 № 2673-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019. № 6. Ст. 40.
7. *Вдовічен В.* Субстанціональні якості правової категорії “поліцейські послуги”. Адміністративне право і процес, 2020. № 8. С. 152–156.

REFERENCES

1. *Hurkovskyy, M.N., Yesimov, S.S.* (2021) Administratyvno-pravovi formy ta metody vzayemodiyi politsiyi z instytutamy hromadyans'koho suspil'stva; “Administrative and Legal Forms and Methods of Police Interaction with Civil Society Institutions”. Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series, 2018. No 4. P. 121–133; Kovaliv, M.V Vzayemodiya politsiyi ta instytutiv hromadyans'koho suspil'stva. “Interaction between the Police and Civil Society Institutions”. Socio-Legal Studies. Issue 2 (12). P. 79–85 [in Ukrainian].
2. *Dokash, V.* (2010) Mizhrelihiynyy dialoh yak faktor suspil'noyi stabil'nosti. “Interreligious Dialogue as a Factor of Social Stability”. Religion and Society 2, 120–125 [in Ukrainian].
3. On the National Police: Law of Ukraine of 02.07.2015 No 580-VIII Government Courier, 2015. No 146. P. 1 [in Ukrainian].
4. *Nikolenko, L.M.* (2018) Pytannya vzayemodiyi hromads'kykh orhanizatsiy ta politsiyi. “Issues of an Interaction between Public Organizations and the Police”. Current Issues of Public Safety,

Order in Modern Conditions: the Police and Society – Strategies for Development and Interaction. Mariupol: SHEI “NDTU”. P. 144–145 [in Ukrainian].

5. On Freedom of Conscience and Religious Organizations: Law of Ukraine of April 23, 1991 No 987-XII. Information of the Verkhovna Rada of the USSR, 1991. No 25. Art. 283 [in Ukrainian].

6. On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning the Subordination of Religious Organizations and the Procedure for State Registration of Religious Organizations with the Status of a Legal Entity: Law of Ukraine of January 17, 2019 No 2673-VIII. Information of the Verkhovna Rada (VVR), 2019. No 6. Art. 40 [in Ukrainian].

7. *Vdovichen, V.* (2020) Substantsional’ni yakosti pravovoyi katehoriyi “politseys’ki posluhy”. “Substantial Qualities of the Legal Category “Police Services”. *Administrative Law and Process* 8, 152–156 [in Ukrainian].

UDC 351.74

Bondarenko Viktor,

Doct. Sci. (Philosophy), Professor, Principal Scientific Officer,
of the State Research Institute MIAUkraine,

Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0003-1781-8370

PROMOTION OF PARTNERSHIP BETWEEN POLICE AND RELIGIOUS COMMUNITY

Currently many research papers cover the interaction of police and the institutions of civil society. This topic is in the focus of many Ukrainian and foreign researchers. However, although religious organizations are a part of civil society, their interaction with the police has not yet been researched systemically.

About 37,000 of religious organizations are registered and act in Ukraine. Under the existing circumstances, they deserve more attention from the researchers looking into interactions of police and civil society. The special status of the religious organizations as the institutions separated by law from the state and other establishments, as well as a lack of the historical tradition of cooperation between the law enforcement and religious community are the reasons why this aspect is not covered extensively. The researchers are also wary of crossing any “sacred” lines when writing about the religious community.

At the same time, we observe that during the recent decades the religious organizations have become more socially active, boldly crossing the barriers and becoming a driver of Ukrainian society while simultaneously often breaking the laws that exist in the state. The priests and clergymen are becoming a part of Ukrainian intellectual elite and significantly influence the values and morals of our citizens. This means that there might be a prospect of common responsibility of the law enforcing agencies and religious organizations for keeping the public order, quality of life of our society and its members, their legal and spiritual education.

Keywords: police, religious organizations, partnership, common responsibility.

Отримано 18.10.2021